

Turismeakademiuddannelser

- og deres bidrag til et kompetenceløft til dansk turisme

af Anders Hedetoft og Tage Petersen, Center for Regional og Turisdeforskning

Målsætningen da Det Danske Turistakademie blev oprettet

Turisterhvervet er igennem mange årtier blevet karakteriseret som et erhverv med svagt uddannede ledere og ansatte. Der er mange forklaringer på dette, men det var en af bevæggrundene til etableringen af Det Danske Turistakademi og dermed den første danske uddannelse på videregående niveau rettet mod dansk turisme for 25 år siden. Siden er der sket en geografisk niveaumæssig spredning af de videregående uddannelsesstilbud. Videregående turismeuddannelser udbydes flere steder i landet og nu også på bachelor og kandidat/master niveau.

Forud for etableringen af Turistakademiet i Randers fik turisme i slutfirserne en øget bevågenhed som et potentielt væksterhverv.

"Turisterhvervet skulle tilføres en langt højere grad af professionalismisme og kompetence. Danmark skulle ikke blot tage godt imod dem, der dukkede op, men også trække endnu flere til gennem udvikling, planlægning og markedsføring. Det var langt størstedelen af turisterhvervet ikke gearret til, og derfor var en egentlig videregående turismeuddannelse en væsentlig forudsætning. Gennem analyser og systematik skulle branchens produktivitet og konkurrenceevne forbedres, så turisterhvervet kunne stå endnu stærkere i fremtiden".

Man kan diskutere, om vi nu har nået målene, der dengang blev sat for dansk turisme, eller om ovenstående formulering stadig er gældende. Målet med denne artikel er - gennem en registerbaseret analyse af kompetenceudviklingen i dansk turisme i perioden 1998-2013 - at belyse, hvordan det formelle kompetenceniveau har udviklet sig i det danske turismeerhverv, og mere specifikt hvordan turismeakademiuddannelserne har bidraget til denne udvikling.

Hvordan ser turisterhvervets kompetenceprofil ud, og hvordan udvikler den sig

Kompetenceniveauet i dansk turisme er stigende, men det samme gør sig gældende for hele det danske arbejdsmarked. Nedenstående tabel viser kompetenceudviklingen for ansatte i det danske turisterhverv sammenlignet med samtlige ansatte på det danske arbejdsmarked.

Det formelle kompetenceniveau er generelt stigende; stadig flere på arbejdsmarkedet har en videregående uddannelse, og dette gælder også for turisterhvervet. Specielt andelen af ansatte med en kort videregående uddannelse har udviklet sig positivt og har i perioden fra 1997 til 2013 næsten nået samme niveau som det generelle arbejdsmarked. Andelen af ansatte i turisterhvervet med en

mellemlang eller lang videregående uddannelse er stigende, men stadig betydeligt under det generelle niveau.

Dansk turisme er dog stadig karakteriseret af en udstrakt brug af ufaglært arbejdskraft (62% af de ansatte i turisterhvervet mod 33% på det samlede danske arbejdsmarked). Sæsonansættelser og brugen af ung arbejdskraft under uddannelse må antages at være en meget stor del af forklaringen på dette fænomen.

I 2013 var der på det danske arbejdsmarked 40.320 personer med en turismerelateret uddannelse, og af disse havde 5.691 en videregående uddannelse, fordelt med 4.890 med en kort videregående turismeuddannelse, 240 med en mellemlang videregående uddannelse, 261 med en bachelor uddannelse samt 300 med en lang videregående uddannelse. De personer, der har erhvervet en turismespecifik uddannelse, finder beskæftigelse indenfor både turismebrancher og andre brancher.

De turismeuddannedes beskæftigelse

I tabellen nedenfor ses der udelukkende på de personer, der er beskæftiget i turismebrancherne opdelt efter deres uddannelsesmæssige baggrund. Helt overordnet kan det konstateres, at 11.014 personer - eller ca. hver fjerde med en turismerelateret uddannelse arbejder i det primære turismeerhverv.

Det videregående område domineres helt af de korte videregående turismespecifikke uddannelser. I 2013 var 913 personer med en turismespecifik videregående uddannelse ansat i turismebranchen. Heraf havde 869 personer en kort videregående uddannelse, 52 en mellemlang videregående uddannelse, 32 en bachelor uddannelse og 12 med en lang videregående turismeuddannelse. Sagt på en anden måde kan det konstateres, at ca. hver femte med en kort eller en mellemlang videregående turismeuddannelse har fundet ansættelse i turisterhvervet. På det mellemlange og lange uddannelsesniveau er andelen langt lavere.

Tallene siger intet om hvor på arbejdsmarkedet, at de, der ikke har fået ansættelse i turistbranchen, er blevet ansat. Specielt for bachelor- og de lange videregående uddannelser kan det antages, at de i højere grad har fundet ansættelse i organisationer eller virksomheder, der arbejder med turisme, uden at de rent statistisk bliver defineret som en del af erhvervet. Det kunne f.eks. være inden for offentlige eller konsulentlignende organisationer. Det skal nævnes, at de turismespecifikke uddannelser på mellemlangt og langt niveau er relativt nye, og det kan være en forklaring til det meget lave antal personer med disse uddannelser ansat i turistbranchen. ⇨

Tabel 1: Udvikling i overordnet uddannelsesniveau, alle erhverv under ét samt alle turismeerhverv

Beskæftigelse, antal personer	1997	2005	2013
Ufaglært, studenter mv.			
Alle erhverv	42%	36%	33%
Turismeerhverv	66%	63%	62%
Faglærte / EFU			
Alle erhverv	36%	37%	35%
Turismeerhverv	27%	27%	25%
Kort vid.g. uddannelse - KVV			
Alle erhverv	4%	5%	5%
Turismeerhverv	2%	3%	4%
Mellemlang vid.g. uddannelse - MVU			
Alle erhverv	13%	16%	18%
Turismeerhverv	2%	3%	3%
Lang vid.g. uddannelse - LVU			
Alle erhverv	5%	7%	10%
Turismeerhverv	3%	5%	6%

Kilde: Den regionale model for erhverv og beskæftigelse (SAM-K/LINE)*

Tabel 2: Udvikling i beskæftigelse og uddannelsesniveau for ansatte i turismesektoren

Alle turismeerhverv	2006	2011	2012	2013
A. Grundskole	39.855	37.656	37.361	37.265
B. Studenter	17.892	17.147	19.013	20.283
C. Faguddannet tilberedning af mad	7.279	7.002	7.532	7.772
D. Faguddannet tjener o.l.	2.126	1.784	1.875	1.821
E. Faguddannet receptionist o.l.	391	384	433	423
F. Faguddannet rengøring o.l.	16	21	31	33
G. Erhvervsfaglig uddannelse iøvrigt	14.070	12.880	13.043	13.119
H. Kort videregående uddannelse Turisme og service	738	799	838	869
I. Kort videregående uddannelse iøvrigt	1.992	2.161	2.375	2.589
J. Mellemlang videregående Turisme og service	-	4	34	52
K. Mellemlang videregående uddannelse iøvrigt	2.790	2.767	2.917	3.006
L. Bachelor Turisme og service	3	31	34	32
M. Bachelor iøvrigt	2.294	2.261	2.420	2.492
N. Lang videregående uddannelse Turisme og service	-	3	11	12
O. Lang videregående uddannelse iøvrigt	2.155	2.532	2.723	2.918
Alle beskæftigede	95.485	93.681	97.916	100.948
Alle beskæftigede med en turismespecifik udd.	10.553	10.028	10.788	11.014

Kilde: Den regionale model for erhverv og beskæftigelse (SAM-K/LINE)*

Diskussion

Etablering af videregående uddannelser ansås i slutfirserne som en væsentlig forudsætning for en professionalisering af det danske turisterhverv. Nu 25 år senere kan det diskuteres, om denne professionalisering har fundet sted. Karakteristikken af den danske turistbranche, der indledte denne artikel, kunne næsten være skrevet i dag. Vi kan se, at mange med en kort videregående uddannelse har fundet beskæftigelse i dansk turisme, men samtidigt kan vi se en branche, som i høj grad beskæftiger ufaglært arbejdskraft. Ser vi nærmere på denne gruppe, kan vi se, at de ufaglærte typisk er meget unge. Sæsonafhængigheden betyder, at det er vanskeligt at skabe varige helårsstillinger. Dette gælder specielt de typiske kystdestinationer, men det gør sig også gældende - dog i mindre grad - for storbyturismen.

Turismeakademiuddannelserne er blevet suppleret med mellemlange og videregående uddannelser. Senest er diplomuddannelserne gennem kvalitetsreformen blevet pålagt at udføre forskningsbaseret undervisning. Man kan konstatere en udvikling mod en stadig højere grad af akademisering af turismeuddannelserne. Problemet er dog stadig, at turisterhvervet relativt set i dag i endnu højere grad end tidligere er karakteriseret som et erhverv med en høj anvendelse af ufaglært arbejdskraft. Den gængse forklaring på dette fænomen er udpræget sæsonafhængighed og brug af ung midlertidig ansat arbejdskraft.

Den gængse opfattelse er ligeledes, at der ikke kan gøres meget ved dette kompetenceproblem, da der ansættes nyt og oprøvet personale hvert år og det ikke kan betale sig at bruge uddannelsesressourcer på disse "sommerfugle". Skal der udvikles uddannelses tilbud tilpasset den store gruppe af ufaglært arbejdskraft forudsætter det et indblik i, hvordan virksomhederne arbejder med at fastholde og udvikle virksomhedens kompetencer og kvalitet i produkterne. I et casestudie på Bornholm er det bl.a. undersøgt, hvordan sæsonvirksomhederne arbejder med kompetence og kvalitetsudvikling. Studiet viser, at alle virksomheder med sæsonansat personale også aktivt brugte ressourcer og havde en indsats rettet mod fastholdelse og udvikling af kompetencer blandt de sæsonansatte. Alle virksomhederne søgte at knytte de sæsonansatte tættere til organisationen via forskellige aktiviteter. Målet var at fastholde de samme sæsonansatte over en årrække.

En enkelt virksomhed havde ligefrem en "kariereplan" for sæsonansatte, der kunne starte som 15-årige opvaskere og slutte med ledende tjenerstillinger ved siden af universitetsstudierne - samlet set et forløb over flere år. Fælles for virksomhederne var bestræbelserne på at fastholde en grundstamme af sæsonansatte og dermed fastholdelse og udvikling af virksomhedens rutiner og kompetencer.

Skal vi gennem formaliseret uddannelses tilbud medvirke til at løfte virksomhedernes bestræbelser på kompetenceudvikling af de ufaglærte sæsonansatte, forudsætter det en langt mere indgående viden om, hvordan virksomhederne arbejder med denne problemstilling og helt sikkert også en evne til kreativt at tilpasse det formaliserede uddannelses tilbud til et sæsonafhængigt turismeerhverv. ❖

CRT

Center for Regional- og Turisemeforskning beskæftiger sig med analyseopgaver og udviklingsprojekter særligt med fokus på yderområder i Danmark. Vi deltager også i nationale og internationale forskningsprojekter og forskningsnetværk. CRT har eksisteret siden 1994. Turisme og regional udvikling har i alle årene været det tematiske omdrejningspunkt, og Stenbrudsgården i udkanten af Nexø på Bornholm har dannet de fysiske rammer. De senere år har centret desuden haft en afdeling i København.

CRT
CENTER for REGIONAL-
& TURISMEFORSKNING